

II

STUDIJE I ČLANCI

Marko Bala

RAT ZA DUŠU SOCIOLOGIJE: SUKOB DVEJU VIZIJA SOCIOLOGIJE U KONTEKSTU DRUŠTVENIH PROMENA DRUGE POLOVINE XX VEKA

SAŽETAK

U radu se razmatraju supstancijalne promene u sociologiji koje su nastupile šezdesetih godina prošlog veka. Primenjujući metod kontekstualne analize, ove promene u identitetu sociologa situiramo u kontekst društvenih promena druge polovine XX veka, odnosno u kontekst svetske revolucije 1968. i kulturnih ratova. Stoga su Volerstinova svetsko-sistemska perspektiva i Hartmanova istorija kulturnih ratova poslužile kao teorijski fundament za razumevanje društveno-istorijskog konteksta u kojem se odigrala metamorfoza sociološke nauke. Autor u radu iznosi tri komplementarne tvrdnje. Prva je da se šezdesetih godina prošlog veka sociologija, kao i ostatak naučne zajednice, našla zahvaćena burnim društvenim zbivanjima tog vremena. Sledeća tvrdnja je da je sociologija, za razliku od ostalih akademskih disciplina, usled ovih društvenih previranja i sama prošla kroz dalekosežne transformativne procese. Naposletku, autor zastupa mišljenje da sukob dveju dijametralno suprotnih vizija sociologije, sukob onoga što je Fridriks nazvao „sveštenskim i proročkim modusom“, treba posmatrati kao obračun Nove levice i reakcionarnog dela Stare levice u okviru sociološke zajednice. Doprinos ovog rada ogleda se u identifikaciji, sistematizaciji i interpretaciji socioloških ratova.

KLJUČNE REČI

sociologija, društvene promene, sociološki ratovi, Nova levica, Američka sociološka asocijacija

Ali sociologija kao deo kulture ne može lako izmaći uticaju onoga što je u datoj kulturi dominantno i upravo u onim periodima kada postoje otvoren sukob i osporavanje u samom društvu, s jedne strane, razlika između konzervativne i radikalne sociologije se oštro ocrtava, a, s druge, radikalna sociologija zadobija sve veći značaj u čitavoj oblasti društvene misli.

(T. B. Bottomore 1975: 14)

Uvod: Svetska revolucija, kulturni ratovi i razjedinjena nauka

Sredinom tridesetih godina minulog veka, prilikom održavanja jednog seminara na Londonskoj školi ekonomije, Karlu Manhajmu (Karl Mannheim) bilo je postavljeno pitanje zbog čega je sociologija u Velikoj Britaniji tako nerazvijena u poređenju sa sociologijom u Sjedinjenim Američkim Državama ili Vajmarskoj Nemačkoj. Pisac *Ideologije i utopije* ponudio je sledeći odgovor – sociologija kao sistematično izučavanje celokupnog društva doživljava razvoj samo unutar nacije koja postaje nesigurna u sebe (Nash 1969). Kako bi potkrepio svoju tvrdnju, Manhajm je naveo položaj sociologije u Francuskoj od sredine XIX veka, njen rapidan razvoj u Sjedinjenim Državama nakon Velike depresije i prestiž koji je ova nauka uživala u Nemačkoj posle poraza u Prvom svetskom ratu, a svom zapažanju dodao je i predviđanje da će sociologija u Velikoj Britaniji doživeti uspon kada ova država bude prinuđena da preispita svoju ulogu u međunarodnoj politici (Nash 1969). Manhajmovo predviđanje se pokazalo zapanjujuće tačnim, jer kako se Britanija nakon Drugog svetskog rata suočavala sa novom ulogom bivše hegemonne sile, tako su se i departmani za sociologiju uvodili na univerzitetima širom zemlje. Upravo je tada sociologija u Britaniji postala respektabilna akademska disciplina, a samo u periodu od 1952. do 1966. u ovoj zemlji se broj diplomiranih studenata sociologije povećao za 450 posto (Kilminster 2000: 147).

Manhajmovo mišljenje o sumnji jedne nacije u sopstveni identitet kao pretpostavci razvoja sociološke nauke bilo je ponovo potvrđeno, ovoga puta u Americi tokom šezdesetih godina prošlog veka,¹ u deceniji koja se smatra „periodom društvenog previranja i nacionalnog samoispitivanja“ (Herman 1992: 87). Kako je u svojoj analizi antisistemskih pokreta primetio Imanuel Volerstin (Immanuel Wallerstein), nakon Drugog svetskog rata pokreti Stare leveice (socijaldemokratski, komunistički, nacionalnooslobodilački) bili su na vlasti u svakoj od postojećih geopolitičkih zona. Na Zapadu su državnu vlast osvojile socijaldemokratske partije kao naslednice devetnaestovekovnih antisistemskih pokreta; na Istoku su vlast osvojile komunističke partije; dok su u zemljama Trećeg sveta vlast osvojili nacionalnooslobodilački

1 Kao dokazi ekstraordinarnog razvoja sociologije u Sjedinjenim Državama nakon 1945. godine mogu poslužiti podaci o porastu članstva Američke sociološke asocijacije, profesionalne organizacije američkih sociologa osnovane 1905. kao Američko sociološko društvo, a preimenovane 1959. godine. Članstvo Asocijacije poraslo je sa 3522 člana 1950. na 6345 članova 1959. godine, što je uvećanje za 80 posto, dok je tokom narednih trinaest godina došlo do porasta članstva za 135 posto, dostigavši istorijski maksimum 1972. godine sa 14934 člana (Simpson, Simpson 1994: 260). Kako je zapisao istoričar ove organizacije Lorens Rouds (Lawrence Rhoades): „Zlatno doba Asocijacije je svoj zenit dostiglo šezdesetih: u dekadi haosa i krize za Asocijaciju kao i za američko društvo.“ (Rhoades 1981: 52)

pokreti (Wallerstein 1990: 27). Pokreti Stare levice su delili zajedničku stratešku premisu da je za realizaciju željenih političkih promena neophodno najpre osvojiti državnu vlast, a nakon toga izvršiti transformaciju sveta. Prema tome, antisistemski pokreti su bili uspešni u realizaciji prvog koraka svoje strategije, kao i u sprovođenju određenih reformi u domenu društvene jednakosti, političke slobode i internacionalne solidarnosti (Wallerstein 1990: 38). Međutim, ono u čemu nijedan od ovih pokreta nije uspeo bio je drugi korak njihove strategije – transformacija sveta. Namesto toga, antisistemski pokreti koji su bili na vlasti počeli su da zagovaraju *inkrementalizam*, odnosno politiku postepene društvene promene, uz tvrdnju da će rezultati takve politike postati očigledni, ako ne sadašnjim, onda svakako budućim generacijama (Wallerstein 1999: 42). Neuspeh pokreta Stare levice doveo je do razočarenja narodnih masa i široko rasprostranjenog nezadovoljstva, koje je kulminiralo svetskom revolucijom 1968. godine (Wallerstein 1990: 39). U zemljama širom sveta, kako u Sjedinjenim Američkim Državama, Francuskoj i Italiji, tako i u Jugoslaviji, Meksiku i Japanu, narodne mase su istupile protiv antisistemskih pokreta koji su bili na vlasti.² Nosioци revolucionarnih promena bili su „izostavljeni i zaboravljeni“, odnosno društvene grupacije koje nisu bile obuhvaćene političkim promenama koje je sprovela Stara levica (Wallerstein 1999: 113). Kao posledica toga, umesto tri, postojalo je šest varijeteta antisistemskih pokreta, pa su tako na Zapadu bili locirani „novi“ društveni pokreti (feministički, mirovni, ekološki, pokret za prava homoseksualaca i dr.); na Istoku su se pojavili antibirokratski pokreti; dok su u zemljama Trećeg sveta bili zastupljeni antizapadnjački pokreti (Wallerstein 1990: 43). U isto vreme počelo je da se govori o distinkciji između Stare i Nove levice.

Šezdesete godine minulog veka ujedno su označile i početak *kulturnih ratova*³ u Americi. U središtu kulturnih ratova našlo se pitanje šta čini

2 Prednost ovakve interpretacije društvenih zbivanja 1968. ogleda se u tome što u nazgled nepovezanim, iako simultanim, društvenim nemirima i pobunama širom sveta identifikuje najmanjeg zajedničkog imenioca. Kako je Vollerstin na jednom mestu zapisao: „Masovni ustanci 1968. [...] nisu bili usmereni samo protiv postojećeg svetskog-sistema, kapitalističke svetske-ekonomije, već i protiv „starih“ antisistemskih pokreta na vlasti u okviru ovog sistema. U Sjedinjenim Državama oni su se odigrali tokom mandata demokratskog predsednika koji je predvodio najveće proširenje socijalne države i građanskih prava crnaca u istoriji ove zemlje. U Francuskoj su se odigrali tokom predsednikovanja Šarla de Gola (Charles de Gaulle), koji, iako nije bio oličenje socijaldemokratije, barem jeste bio simbol antinacističkog otpora i politički lider koji je „dekolonizovao“ Alžir i crnu Afriku. U Čehoslovačkoj je pobuna bila protiv neprekidne realnosti imperijalne strukture Kominterne. U Meksiku je bila protiv PRI, partije „institucionalizovane revolucije“, kao što nas njeno ime podseća.“ (Wallerstein 1990: 39)

3 Zasluga za „otkriće“ kulturnih ratova pripada sociologu Džeјmsu Dejvisonu Hante-ru (James Davison Hunter), koji je ovaj termin skovao 1991.(Willick 2018), godinu dana

ispravnu ideju Amerike i kako Amerikanci treba da misle o sebi. U periodu koji je trajao približno dve decenije, nakon Drugog svetskog rata, postojala je monolitna predstava američke nacije o sopstvenom identitetu. Većina Amerikanaca prihvatila je skup kulturnih kanona koji je istoričar Endru Hartman (Andrew Hartman) nazvao *normativnom Amerikom* (Hartman 2015), pri čemu ne bi bila nikakva greška koristiti kao sinonim sintagmu *Amerika bele srednje klase* (Bala 2020: 457). Normativna Amerika je podrazumevala strogu podelu rodni uloga unutar nuklearne porodice, heteroseksualnost kao jedini prihvatljiv vid seksualnog ponašanja i nepokolebljivu veru kako u Boga, tako i u otadžbinu (Hartman 2015: 5). Međutim, tokom šezdesetih su se pojavili pokreti Nove leveice, čijim je pripadnicima bio zabranjen pristup normativnoj Americi, a koji su osporavali takvu ideju američke nacije i izneli zahtev za život u društvu koje je otvorenije za sekulariste, žene, homoseksualce, lezbejke, rasne i etničke manjine i u kojem jednakost, prema rečima Lindona Džonsona (Lyndon Johnson), ne predstavlja samo „pravo i teoriju“, već i „činjenicu i rezultat“ (Hartman 2015: 104). Tako je u drugoj polovini XX veka došlo do sudara dveju dijametralno suprotnih vizija američke nacije, do ogorčenih ideoloških borbi između konzervativaca i liberala, s tim da je sukob zbog svoje ostrašćenosti izgledao kao svojevrsan „kulturni građanski rat“ (Bala 2020) ili, kako je Hanter rekao, kao „naša postmoderna Bosna“ (Willick 2018).

Ove dalekosežne društvene promene, svetska revolucija 1968. i kulturni ratovi, ostavile su neizbrisiv trag i u onome što je Manhajm, sledeći Zimela (Simmel), nazvao „objektivnom kulturom“, koja obuhvata religiju, umetnost, nauku i političku misao (Kuklick 1983: 288). O ovom uticaju govori podatak da su tokom 1960-ih društvena previranja zahvatila sve veće disciplinarnе asocijacije u Americi, u čijim su se okvirima profilisali *radikalni kokusi*. Tako je unutar Američke ekonomske asocijacije konstituisana Unija za radikalnu političku ekonomiju; iz Radikalnog kokusa u okrilju Američke antropološke asocijacije nastali su Antropolozi za radikalnu političku akciju; unutar Američke psihološke asocijacije postojala su dva radikalna kokusa – Psiholozi za demokratsko društvo i Psiholozi za društvenu akciju; grupa disidenata iz Američkog fizičkog društva formirala je kokus Naučnici i inženjeri za društvenu i političku akciju; dok je u okviru Američke asocijacije za političku nauku konstituisan Kokus za novu političku nauku (Schrecker 2019: 10).

---

pre nego što ga je Patrik Bjukenan (Patrick Buchanan) upotrebio u govoru održanom na Republikanskoj nacionalnoj konvenciji u Hjustonu. Ovaj konzervativni političar je tom prilikom obznanio da je u toku rat u kojem je ulog sama duša Amerike. Fraza „rat za dušu Amerike“ poslužila je kao ideja za naslov jedne od najboljih skorašnjih studija napisanih na temu kulturnih ratova. (Hartman 2015)

Kao integralni element objektivne kulture, sociologija je isto tako bila zahvaćena ovim talasom radikalizma.⁴ Pored toga što se unutar Američke sociološke asocijacije pojavio vibrantan radikalni kokos pod nazivom Pokret za oslobođenje sociologije, izrastao iz grupe studenata sociologije koji su 1968. učestvovali u pobuni na Univerzitetu Kolumbija, sociolozi su tokom šezdesetih bili nerazmrsivo upleteni u burna društvena zbivanja tog vremena. Jedan od autora *Izjave iz Port Hjurona* (engl. *The Port Huron Statement*), političkog manifesta kojim je inaugurisana Nova levica, bio je sociolog Tom Hejden (Tom Hayden) (Hartman 2015: 29); za „proroka Nove levice“ nije bio proglašen niko drugi do Rajt Mils (Wright Mills) (Romero 2020: 11); ideje sociološkinje Alis Rosi (Alice Rossi) tokom šezdesetih su postale platforma revitalizovanog feminističkog pokreta (Fox 2009); pionirski rad Loda Hamfriza (Laud Humphreys) u oblasti sociologije seksualnosti, objavljen u jeku borbe za seksualne slobode, pružio je doprinos normalizaciji homoseksualnog ponašanja (Galliher, Brekhus, Keys 2004: 98); a ne treba zaboraviti i da lider pokreta za građanska prava crnaca Martin Luter King (Martin Luther King, Jr.) nije bio samo baptistički sveštenik, već i sociolog (King 1970). Ovome treba dodati zapažanje jednog autora da su „na Berkliju, u Berlinu, Beogradu, Nanteru i Varšavi studenti sociologije bili u prethodnici studentske pobune“ (Birnbbaum 1971: 230).

Navedeni podaci potvrđuju pretpostavku da nauka ne egzistira u „kulturnom vakuumu“ (Johnston 1976: 194), već da se zbivanja u širem društvu najneposrednije odražavaju i na „zajednice proizvođača znanja“ (Kuklick 1983: 300). Međutim, dok su radikalni impulsi u ostalim akademskim disciplinama presahli zajedno sa burnim društvenim dešavanjima šezdesetih i sedamdesetih, sociologija je usled ovih društvenih previranja bila izmenjena na fundamentalan način.⁵ Uporedo sa borbama koje su se vodile oko

4 Mada se u fokusu našeg interesovanja nalaze promene i sukobi unutar *američke* sociologije tokom druge polovine XX veka, takvi razvojni trendovi su, uz izvesna ograničenja, imali dalekosežne reperkusije i po ostale nacionalne sociologije. Globalni uticaj američke sociologije može se pripisati činjenici da je „sociologija bila i ostala oblast kojom dominira ova zemlja, ukoliko se broj profesionalaca, dostupnih resursa i stepen institucionalizacije u akademiji koriste kao mere.“ (Smelser 1988: 15)

5 Takva tvrdnja svakako ne znači da radikalizam šezdesetih i sedamdesetih nije doveo do značajnih promena u ostatku akademske zajednice. Mada neujednačen, uticaj društvenih promena osetio se u svim društveno-humanističkim naukama i šire (Schrecker 2021: 373–396). Ipak, nigde uticaj radikalizma tog vremena nije bio tako trajan i dalekosežan kao u sociologiji, jer je ovde u pitanju bila korenita promena identiteta sociologa, preoblikovanje predstave sociologa o sebi. Ovo se može objasniti činjenicom da je razvoj sociološke nauke neraskidivo povezan sa njenim predmetom proučavanja. Kako je zapisao britanski sociolog Ričard Kilminster (Richard Kilminster): „Fokusiranje na, recimo, naučne mreže, pokroviteljstvo ili strukturu same akademske zajednice [...] verovatno bi dalo najbolje rezultate u vezi sa objašnjenjem naučnog razvoja u

ispravne ideje Amerike, unutar sociološke zajednice vodile su se borbe oko ispravne ideje sociologije. „Nemam zadovoljavajuće objašnjenje“, zapisao je Piter Berger (Peter Berger) početkom 1970-ih, „za skorašnje dramatične promene u koncepciji sociologije“ (Berger 1971: 2). Iako su se i u ranijim periodima javljale konfrontacije između dveju dijametralno suprotnih vizija ove discipline, između sociologije kao agensa društvene promene i sociologije kao vrednosno neutralne nauke, sukob pobornika ovih oprečnih vizija tokom šezdesetih i sedamdesetih poprimio je takve razmere da nije nikakvo preterivanje nazvati ga bratoubilačkim ratom u sociologiji.⁶ I kao što su liberalni kulturni ratnici bili konačni pobednici rata za dušu Amerike (Hartman 2015: 6), tako su i u ratu za dušu sociologije trijumfovali radikalni sociolozi (Levine 2005: 5). Međutim, ova pobjeda je plaćena nenadano visokom cenom, jer je sociologija, koja je oduvek pripadala grupi *razjedinjenih nauka* (Staats 1987), nakon pobjede kritičkih sociologa postala još više fragmentisana i balkanizovana.

Robert Fridriks (Robert Friedrichs) na jednom mestu primećuje da su sociolozi bili nevoljni da na sopstvenu zajednicu primene isti onaj okvir koji su koristili kada su proučavali ostale društvene grupe, jer bi ih takav postupak doveo u neobičnu poziciju samorelativizacije (Friedrichs 1970: 103). Slično mišljenje gotovo pola veka kasnije izneo je Nil Smelser (Neil Smelser) kada je zapisao kako se retko dešava da sociolozi koriste sopstvene alate da bi analizirali svoju nauku i profesiju, iako je u pitanju intelektualno profitabilan poduhvat (Smelser 2015: 303). Ovaj rad nastoji da primeni upravo takav postupak, te stoga pripada subdisciplinarnoj oblasti pod nazivom *sociologija sociologije*. Skorašnju američku istoriju obeležili su kulturni ratovi. Tokom 1990-ih vođeni su naučni ratovi između postmodernista i naučnih realista (Ross 1996; Sardar 2001; Sokal, Brikmon 2018 [1997]). Sociolozi su uzeli učešća u oba sukoba. Ovaj rad ima za cilj da pokaže kako je legitimno govoriti o *sociološkim ratovima* i da tako uvede novu kategoriju u sociološki diskurs. U radu smo primenili metod kontekstualne analize (Kuklick 1983) i preuzeli Fridriksovu distinkciju između proročkog modusa (sociologija kao društvena kritika) i svešteničkog modusa (sociologija kao egzaktna nauka) (Friedrichs 1970). Kao i svaka sociologija sociologije, rad

---

autonomnijim disciplinama koje su relativno čvršće institucionalno izolovane od šireg društva. Ovo očigledno nije slučaj sa sociologijom, za koju dokazi sugerišu da se ono što je najznačajnije u objašnjavanju konflikta paradigmi i teorijske promene nalazi [...] *izvan* sâmih socioloških institucija, koje imaju nešto propusnije granice. Sociološke institucije su daleko podložnije nego institucije prirodnih nauka političkim, socijalnopsihološkim i ostalim eksternim uticajima u oblikovanju njihovih kognitivnih proizvoda.“ (Kilminster 2000: 163; kurziv u originalu)

6 Ovi sukobi u sociologiji bili su toliko dramatični da su privukli interesovanje antropologa, koji su počeli da je izučavaju kao zasebnu supkulturu. (Friedrichs 1970: 34)

će nastojati da poveže društvenu *nauku*, s jedne strane, i društvenu *istoriju*, s druge. Takav pristup je uistinu intelektualno plodonosan i omogućava sociolozima da ostvare ideal antičkog čoveka – *spoznaj samog sebe*.

Proroci vaskrsavaju Lazara

Ukoliko su šezdesete godine prošlog veka ostale upamćene kao jedan od najburnijih perioda u američkoj istoriji, decenija koja im je prethodila protekla je u znaku političkog i kulturnog konzervativizma. Pojedini autori ukazali su na vezu između ovog sveprisutnog konformizma i američkih imperativa u ranim godinama Hladnog rata, budući da je borba protiv sovjetske pretnje zahtevala visok stepen kulturne i ideološke stabilnosti (Hartman 2015: 5). Takav *Zeitgeist* pronašao je svoj izraz i u društvenoj nauci, te su u tom periodu bile prevalentne ideje o društvenom ekvilibrijumu, društvu obilja, modernizaciji, uspešnoj socijalizaciji pojedinca, kraju ideologije i Americi kao „prvoj novoj naciji“. Imajući u vidu da je strukturalni funkcionalizam Talkota Parsonsa (Talcott Parsons) bio na granici da postane naučna paradigma u kunovskom smislu (Friedrichs 1970: 20), sa velikom sigurnošću se može konstatovati da je teorijska uniformnost američke sociologije reflektovala ideološku uniformnost američkog društva pedesetih godina minulog veka. Seymour Martin Lipset (Seymour Martin Lipset) krajem te decenije izveo je zaključak da je sprega ekonomskog prosperiteta i političke demokratije dovela do uspostavljanja „dobrog društva“ i da se ne mogu očekivati nikakve fundamentalne društvene i političke promene (Bottomore 1975: 116).

Prema tome, dominacija pozitivističke filozofije, Parsonsovog funkcionalizma i kvantitativne metodologije u posleratnoj američkoj sociologiji koincidirali su sa dominacijom normativnog amerikanizma. Spone između scijentističke vizije sociologije i tradicionalne vizije američke nacije bile su neraskidive. I drugi autori su uočili ovu korelaciju između scijentizma i američkog nacionalizma, jer „kao što je nauka istinita, tako je i Amerika najveća nacija na planeti. [...] Ono što se dešavalo u širem društvu i kulturi osnaživalo je i zauzvrat bilo osnaženo razvojem u društvenim i bihejvioralnim naukama. Ovo su bile paralelne strukture, zacementirane u institucijama i obrascima ponašanja, američkog nacionalizma i patriotizma“ (Cravens 2012: 121). Međutim, takva monolitna koncepcija sociološke nauke i američkog društva naposljetku je doživela krah, jer „[s]ve što je čvrsto i ustaljeno pretvara se u dim, sve što je sveto oskvrnjuje se“ (Marx, Engels 1963 [1848]: 23). Oспорavanje scijentizma u sociološkim ratovima odvijalo se uporedo sa oспорavanjem normativne Amerike u kulturnim ratovima.

Određen broj autora primetio je da je generacijski jaz imao značajnu ulogu u društvenim previranjima šezdesetih i sedamdesetih. Smelser je

ovaj intergeneracijski konflikt interpretirao u psihoanalitičkom ključu, kao edipovsku pobunu sinova protiv svojih očeva (Barker 2008: 43–44). Učesnici svetske revolucije 1968, kulturnih i socioloških ratova, mahom su bili pripadnici generacije *bejbi bumer*, starosne kohorte koja je odrasla u uslovima posleratnog ekonomskog prosperiteta i ekspanzije visokog obrazovanja. Prema tome, prethodnicu pobune protiv etabliranog poretka nisu činili pripadnici depriviranih društvenih klasa, već pripadnici više srednje klase – deca društva obilja. Istovremeno, bejbi bumeri su bili generacija koja je iskusila razočarenje u politiku postepene društvene promene, realnu mogućnost nuklearnog holokausta i kolektivnu traumu rata u Vijetnamu. Većina pripadnika buntovne generacije bila je povezana sa alternativnim životnim stilovima, sa omladinskom kontrakulturom, a do 1968. Nova levica je razvila samosvest i naglasila svoju razliku u odnosu na američke liberale, pripadnike Stare levice, koji su u njenom vokabularu postali „korporativni liberali“, dok je svoj generacijski identitet artikulisala imperativom „ne veruj nikome iznad trideset“ (Geary 2013: 617).

Pripadnica Pokreta za oslobođenje sociologije Kerol Braun (Carol Brown) zapisala je da je teško odrediti polaznu tačku u pobuni mladih radikala protiv glavnotokovske sociologije, ali je kao jednu od mogućih varnica koje su zapalile revolucionarni požar navela infamozni projekat Kamelot (Brown 1970: 28). Neuspešni istraživački program sredinom šezdesetih razotkrio je koluziju američkih sociologa sa vojnim establišmentom, što je bilo u direktnoj suprotnosti sa proklamovanim principima naučne objektivnosti i etičke neutralnosti.⁷ Senator Vilijam Fulbrajt (William Fullbright) isprepletanost centara moći i naučne zajednice u Americi opisao je terminom „vojno-industrijsko-akademski kompleks“ (Dolgon 2002: 130). Iz tog su razloga radikalni sociolozi izneli stav da je „savremena sociologija mahom tvorevina hladnoratovskih liberala, koji su, najvećim delom, bili zadovoljni time da sa privilegovane pozicije posmatraju i racionalizuju operacije američkog kolosa u ime nauke. Radikalna sociologija u nastajanju odbacuje i osuđuje ovakvo stanovište i kao svoju odgovornost vidi suprotstavljanje takvim silama“ (Colfax, Roach 1971: 3).

Ukoliko je tačno da je Nova levica „ispalila prve hlice u kulturnim ratovima“ (Hartman 2015: 38), podjednako je ispravno konstatovati da je to učinila i u sociološkim ratovima, odnosno, izraženo Fridriksovom terminologijom, proroci su bili ti koji su objavili rat sekularnoj verziji sveštenstva.⁸

7 Za više o kontroverznom projektu Kamelot v. Horowitz 1967; Sjoberg 1967; Solovey 2001.

8 Imajući u vidu da proročki i sveštencički modus predstavljaju dve nepomirljivo suprotstavljene vizije sociologije, sukob između njihovih pobornika čini se neizbežnim. Razlog za to je što za sveštenike „[b]ilo šta što bi ugrozilo pouzdanost održavanja

S obzirom na središnji značaj Američke sociološke asocijacije kao profesionalne organizacije poslenika ove nauke, ne iznenađuje podatak da su upravo godišnji sastanci Asocijacije postali glavna poprišta besomučnih borbi između radikalnih i glavnokovskih sociologa. Prva konfrontacija ove vrste odigrala se u avgustu 1967. godine, prilikom održavanja konvencije u San Francisku. Martin Luter King je na jednom mestu zapisao da „[b]ombe koje padaju u Vijetnamu eksplodiraju kod kuće“ (King 1970: 52), a dešavanja na konvenciji te godine potvrdila su ovo zapažanje. Naime, članovi Pokreta za oslobođenje sociologije uputili su zahtev Asocijaciji da zvanično usvoji rezoluciju kojom se osuđuje američka intervencija u Vijetnamu i poziva na trenutnu deeskalaciju rata. Izvršno veće najpre je odbacilo takav predlog uz obrazloženje da Asocijacija kao naučna i profesionalna organizacija ne sme da zauzima zvanične stavove o političkim pitanjima. Ipak, veće je sprovelo anketno ispitivanje članova Asocijacije i utvrdilo da se oko tri četvrtine ukupnog članstva protivilo ratu u Vijetnamu, ali da je dve trećine članova s pravom glasa bilo protiv zauzimanja zvaničnog stava o ovom pitanju (Colfax, Roach 1971: 9).

Događaji koji su se odigrali na sastanku Američke sociološke asocijacije 1967. godine polarizovali su sociološku zajednicu. Pitanje (ne)usvajanja pomenute rezolucije je zapravo predstavljalo pitanje da li sociolozi treba da budu otvoreno društveno angažovani ili da ostanu privrženi rigoroznoj naučnoj objektivnosti. Sociološki establišment je izneo mišljenje da je sociologija bila na ivici da podleigne „vladavini rulje“, „neukusu“ i „neadekvatnom razdvajanju uloga“,⁹ dok je odbacivanje rezolucije o Vijetnamu dodatno galvanizovalo militante iz Pokreta za oslobođenje sociologije (Colfax, Roach 1971: 9). Ako je konvencija u San Francisku 1967. označila početak šizme u sociološkoj zajednici, konvencija u Bostonu 1968. pokazala je da se paralelno sa svetskom revolucijom odigravala i *sociološka revolucija*. Razlog protesta mladih radikala ovoga puta je bilo gostovanje američkog sekretara

---

poretka – jedinstveno, privatno, apsolutno – mora biti odbačeno kao jeres. Uistinu, sa ovog stanovišta 'proročki' modus je glavna pretnja, jer je on posvećen promeni, ne poretku; riziku, ne pouzdanosti; 'subjektivnim' standardima, ne 'objektivnoj' percepciji“. (Friedrichs 1970: 107)

9 Za posleratnu američku sociologiju je bilo karakteristično uverenje da sociolog igra dve oštro odvojene društvene uloge – ulogu objektivnog naučnika, s jedne strane, i ulogu politički opredeljenog građanina, s druge. Dok u ulozi građanina uživa ničim neograničenu slobodu političkog angažovanja, sociolog kao naučnik je, prema takvom shvatanju, dužan da se uzdrži od izricanja vrednosnih sudova i korišćenja sociologije za osnaživanje vlastitih ideoloških stavova. Vilijam Ogburn (William Ogburn) je koristio koncept *šizofrenije* (u pozitivnom smislu) kako bi opisao ovu poziciju (Laslett 1990: 423), a Piter Berger koncept *dvostrukog državljanstva* (Berger 2011: 206). Ovo je bilo praćeno uverenjem da sociolog ne snosi moralnu odgovornost za socijalne konsekvence svog naučnog rada. (Friedrichs 1970: 333)

zdravlja, obrazovanja i socijalne zaštite Vilbura Koena (Wilbur Cohen) kao uvodnog govornika na konvenciji. U pokušaju da pacifikuje radikalni kokus, izvršno veće Asocijacije je dozvolilo njegovim članovima da prisustvuju sastanku i da iznesu svoje replike nakon izlaganja ostalih govornika, ali uz prisustvo policije i pretnju hapšenjem demonstranata u slučaju nepoštovanja propisanih pravila (Brown 1970: 29). U svojstvu predstavnika Pokreta za oslobođenje sociologije govorio je Martin Nikolaus (Martin Nicolaus), dvadesetšestogodišnji predavač na Univerzitetu Sajmon Frejžer u Britanskoj Kolumbiji, koji je svoj govor naslovio *Sociologija kao debeli lakej* (engl. *Fat-Cat Sociology*) (Nicolaus 1991 [1968]). Nikolaus je tom prilikom istakao da „[s]ociologija danas nije i nikada nije bila nikakva vrsta objektivne potrage za socijalnom istinom ili realnošću“ (Nicolaus 1991 [1968]: 252), čemu je dodao sledeće zapažanje:

Ne tvrdim da svaki pojedinačni istraživač prodaje svoju pamet za mito – iako mnogi od nas znaju za istraživačke projekte u kojima se ovo doslovno dogodilo – već samo to da je dominantna struktura profesije, u kojoj su do određene mere svi njeni članovi socijalizovani, struktura u kojoj je služenje vladajućoj klasi ovog društva najviši vid počasti i postignuća. [...] Uvaženi sociolog, visokorangirani sociolog, vrhunski sociolog, sociolog sa debelim ugovorom, sociolog sa knjigom godine, sociolog koji uvek nosi livreju, odelo i kravatu, svojih gospodara – eto, to je tip sociologa koji određuje ton i etiku profesije i upravo je to tip sociologa koji nije ništa drugo do kućni sluga u korporativnom establišmentu, belaćki intelektualni ujka Toma ne samo za ovu vladu i vladajuću klasu, već za bilo koju vladu i vladajuću klasu – što za mene objašnjava zašto sovjetski sociolozi i američki sociolozi otkrivaju, posle svega, da imaju nešto zajedničko. (Nicolaus 1991 [1968]: 253)

Prilikom sledećeg godišnjeg sastanka Američke sociološke asocijacije u San Francisku¹⁰ mladi radikali su ponovo nastupili drsko i smelo. Neposredno uoči predsedničkog obraćanja Ralfa Tarnera (Ralph Turner) članovi Pokreta za oslobođenje sociologije su zatražili da se pre toga održi memorijalna služba u čast preminulom vijetnamskom lideru Ho Ši Minu (Ho Chi Minh). Takav čin je isprovocirao većinu članova Asocijacije do mere da je jedan od njih uništio mikrofonski kao bi sprečio radikale da govore, dok je Tarnerovo predsedničko obraćanje moralo da bude održano

¹⁰ Konvencija 1969. godine trebalo je da bude održana u Čikagu, ali je Pokret za oslobođenje sociologije bio uspešan u nametanju zahteva da Asocijacija buduće sastanke ne održava u tom gradu kao znak protesta protiv prekomerne upotrebe sile nad učesnicima antiratnih demonstracija prilikom tamošnjeg održavanja Demokratske nacionalne konvencije. Na isti način je postupio niz radikalnih kokusa u drugim disciplinarnim asocijacijama. (Schrecker 2019: 9)

u drugoj prostoriji. Radikali su memorijalnu službu održali pred preostalim članovima koji su pristali da ih saslušaju (Colfax, Roach 1971: 11). Filip Hauzer (Philip Hauser) je povodom ovakvih ekscesa zapisao da se u „znanat sociologije infiltrirala akcionistička ideologija koja predstavlja najveću pretnju veberovskoj koncepciji društvene nauke koja se do sada pojavila. Prethodnicu akcionista čine novolevičarski diplomirani studenti i mladi profesori sociologije koji sociologe i sociologiju optužuju da su elementi „establišmenta“ koji mora biti svrgnut“ (Hauser 1971: 426).

Upravo kao što je ovaj autor istakao, kritički sociolozi su odbacili ideju vrednosne neutralnosti Maksa Vebera (Max Weber) i izneli stav da socijalna istraživanja moraju biti eksplicitno vrednosno opterećena (engl. *value-laden*). Vizija sociologije koju su zagovarali podrazumevala je da sociolozi otvoreno zauzimaju vrednosna stanovišta i da plediraju u korist marginalizovanih i obespravljenih socijalnih grupa. Ovo gledište je najjasnije formulisao Hauard S. Beker (Howard S. Becker) prilikom predsedničkog obraćanja Društvu za istraživanje socijalnih problema koje je naslovio *Na čijoj smo strani?* (Becker 1973 [1966]). Bekerov predsednički govor deluje kao replika na čuveno Veberovo predavanje *Nauka kao poziv* (Weber 1989 [1919]), održano studentima Univerziteta u Minhenu gotovo pola veka pre toga. Osnovna Bekerova teza jeste da istinsko pitanje nije da li sociolog treba ili ne treba da zauzme vrednosno stanovište u socijalnom istraživanju, jer je to lažna dilema, već pitanje čije vrednosno stanovište zauzima u svom istraživanju (Becker 1973 [1966]: 89). Kako bi elaborirao svoje stanovište, Beker je ukazao na postojanje *hijerarhije kredibiliteta*. Kada sociolozi sprovode istraživanja koja smatraju objektivnim, oni zapravo usvajaju etabliranu hijerarhiju kredibiliteta time što prihvataju definiciju stvarnosti nadređenih grupa (lekara, socijalnih radnika, policijskih službenika itd.). Optužbe za subjektivnost javljaju se tek kada sociolog usvoji stanovište podređenih grupa (pacijenata, beskućnika, kriminalaca, devijanata itd.). Beker stoga zaključuje da „nema tog stajališta s kojeg bi se sociološko istraživanje moglo vršiti, koje ne bi bilo iskrivljeno na ovaj ili onaj način“ (Becker 1973 [1966]: 95).

Prema tome, koncepcija vrednosne neutralnosti je bila jedna od prvih žrtava rata za dušu sociologije. Nove generacije sociologa proklamovale su da takav ideal nije ništa drugo do jalova iluzija. Bili su razrađeni različiti teorijski argumenti u cilju opovrgavanja Veberovog gledišta da između domena činjenica i domena vrednosti postoji nepremostiv jaz. Ideja vrednosne neutralnosti je interpretirana kao odraz politike liberalnog centra, odnosno kao stav koji je bio usmeren kako protiv marksista, tako i protiv desničarskih profesora (Volerstin 2004: 165), te je za cilj imala uspostavljanje primirja među zaraćenim ideološkim strujama unutar nemačke

akademske zajednice (Gouldner 1980 [1973]: 16). Radikali su izveli zaključak da društveni naučnik koji odbije da zauzme vrednosno stanovište postaje *apologeta statusa quo* (Hoult 1970: 24; Lee 1991: 39). Kritički sociolozi su razotkrili ovu hipokriziju i istakli da se ispod ledene površine naučne objektivnosti i vrednosne neutralnosti skrivaju uzavrele ideološke strasti i parcijalni interesi. Zbog toga su društvenu angažovanost aktiviste pretpostavili moralnoj indiferentnosti naučnika.

Odlučujuća prekretnica koja je označila trijumf ovakve koncepcije sociološke nauke odigrala se 1976. godine, kada je Alfred Maklang Li (Alfred McClung Lee) bio izabran za predsednika Američke sociološke asocijacije.¹¹ Dugo sputavan od glavnotokovske sociologije, Li se od tridesetih godina prošlog veka zalagao za društveno angažovanu sociologiju i tako postao prvi radikalni sociolog koji je u posleratnom razdoblju bio izabran za predsednika Asocijacije (Levine 2005: 3). Kohorte radikalnih sociologa su u sledstvenom periodu izvele pravi gramšijevski dugi marš kroz institucije i odnele konačnu pobeđu u ratu za dušu sociologije. Kako je zapisao Majkl Buravoj (Michael Burawoy): „Radikalni napad na posleratnu sociologiju je bio iznenađujuće uspešan [...] Od ranih 70-ih pa nadalje rov za rovom je podlegao pred nadirućim snagama [...] Uporišta su padala kako su stari klasici odlazili u zaborav, a pojavljivali se novi“ (Burawoy 2005: 312). Prema tome, kritička sociologija više nije bila suprotstavljena glavnotokovskoj sociologiji; *kritička sociologija je postala glavnotokovska sociologija*. Asocijacija je krajem sedamdesetih počela otvoreno da zauzima stavove o važnim društvenim i političkim pitanjima. Godine 1978. usvojena je odluka da se konvencija 1980. premesti iz Atlante u Njujork kao znak podrške Amandmanu o jednakim pravima i da se godišnji sastanci ne održavaju u američkim državama koje nisu ratifikovale taj amandman; 1979. godine afirmisala je građanska prava homoseksualaca i lezbejki; 1991. godine izglasana je rezolucija kojom se osuđuje zabrana vojne regrutacije na osnovu seksualne orijentacije; dok je 1995. godine usvojila odluku da godišnje sastanke održava isključivo na lokacijama koje obezbeđuju zakonsku zaštitu protiv diskriminacije (Romero 2020: 16–17).

¹¹ Iste godine kada je Li izabran za predsednika Asocijacije, Nobelovu nagradu za ekonomiju dobio je Milton Fridman (Milton Friedman), ekonomista čija je doktrina postala tesno povezana sa politikom konzervativnih državnika poput Ronalda Regana (Ronald Reagan) i Margaret Tačer (Margaret Thatcher). Prema tome, u isto vreme kada je sociologija načinila radikalnan zaokret ulevo, ekonomska nauka se pomerila desno od centra. Istraživanje koje je 1989. godine sprovedla Karnegijeva fondacija za unapređenje nastave (Lipset 1994: 214) pokazalo je da je 43% ispitanih akademskih radnika u oblasti sociologije, antropologije, političke nauke i socijalnog rada izjavilo da su liberali i dodatnih 29% da su umereni liberali, a samo 14% da su konzervativci; procenat liberala u ekonomiji je iznosio 18%.

Jedan od inherentnih problema sociologije jeste to što je prilikom podele rada među naukama njoj pripao najveći ideološki teret, dok su zbog prirode njenog predmeta proučavanja ovoj nauci oduvek gravitirali liberali, radikali i reformatori (Shaw 1973: 41). Pored toga, tenzije između dveju antagonističkih vizija sociologije, između proročkog i svešteničkog modusa, pratile su ovu disciplinu tokom njene celokupne istorije, pri čemu su se periodi dominacije neprekidno smenjivali. Posle Prvog svetskog rata sveštenički modus je neutralisao kritičke impulse; tokom Velike depresije proročki modus je nadvladao sveštenički; dok je u periodu neposredno nakon Drugog svetskog rata disciplina ponovo bila u znaku dominacije sveštenika (Smelser 2015: 311). U tim godinama velikani predratne američke sociologije više nisu bili prisutni na intelektualnoj sceni, a njihovo mesto zauzeli su sociolozi koji su stasali na pozitivističkim idejama i idealima (Friedrichs 1970: 77). Uz retke izuzetke poput Lija i Milsa, činilo se da je kritička sociologija zauvek mrtva. Šezdesetih godina prošlog veka nove generacije sociologa otkrile su da ovaj Lazar zaslužuje da bude vaskrsnut.¹²

Sveštenici brane ortodoksiju

U svojoj knjizi *Kraj sveta kakav znamo* Volerstin je na jednom mestu zapisao kako je „uvrežena mudrost toliko često naknadno bila odbacivana i označavana kao neverovatno pogrešna, da to teško da zahteva ilustraciju. Pa ipak, ako pogledamo pisana dela u trenucima neposredno pre nego što će skup uvreženih istina postati skup odbačenih zabluda, gotovo uvek ćemo naći branioce vere pasionarne u intelektualnoj odbrani ovih istina koje su zapravo bile na ivici kolapsa – uistinu, više nego pasionarne, nasilne i krajnje netolerantne“ (Wallerstein 1999: 163). Kao egzemplaran slučaj pasionarne odbrane uvreženih istina o kojoj govori Volerstin može poslužiti reakcija scijentističkih sociologa na ono što su oni percipirali kao ideologizaciju sociologije u drugoj polovini XX veka. Koristeći ponovo Fridriksovu terminologiju, možemo konstatovati da su sveštenici branili ortodoksiju sa strašću učesnika krstaških pohoda protiv nevernika.

¹² Ruski pisac Vladimir Koroljenko (Владимир Короленко) povodom pripovetke Maksima Gorkog (Максим Горький) *Starica Izergilj* napisao je: „Čudnovata priča! Pa, to je romantizam, koji je dosta dugo mrtav. Zaista sumnjam da li ovaj Lazar zaslužuje da bude vaskrsnut. Čini mi se da pevate u pogrešnom ključu. Vi ste realista, ne romantičar. Vi ste realista“ (citirano u Kraun 1939: 429). Uzgred, vredi napomenuti da romantizam nije bio ograničen samo na književnost, već je ostvario uticaj i na sociološku nauku. Robert Nizbet (Robert Nisbet) smatra da najznačajnije ideje u sociologiji najveću srodnost imaju sa romantizmom kao umetničkim pokretom (Nisbet 1962: 71). Romantičarski elementi su se mogli prepoznati i u radikalnoj sociologiji.

U istoriji kulturnih ratova ostalo je zabeleženo da je glavni ideološki oponent Nove levica bio *neokonzervativizam*. Među pristalice ove ideologije su se pretežno ubrajali intelektualci koji su tokom 1930-ih inklinirali radikalnoj lewici. S obzirom da su ovo mahom bili Jevreji iz nižih društvenih klasa, pristup elitnim američkim univerzitetima bio im je zabranjen zbog takozvanih rasnih kvota, te su gotovo svi neokonzervativci obrazovanje stekli na Gradskom koledžu u Njujorku (Hartman 2015: 39). Pripadnici ovog intelektualnog pokreta su u potonjem periodu denuncirali socijalizam, dok su šezdesetih godina prošlog veka burno reagovali na pojavu Nove levice i pomerili se desno od političkog centra. Najistaknutije karakteristike neokonzervativizma su militantni antikomunizam i zalaganje za kapitalističku ekonomiju, minimalnu državu blagostanja, vladavinu tradicionalnih elita i tradicionalne kulturne vrednosti (Dorrien 2001: 34). Veoma je značajan podatak da su ovoj grupi intelektualaca pripadali sociolozi Simor Martin Lipset, Danijel Patrik Mojnihan (Daniel Patrick Moynihan), Nejtan Glejzer (Nathan Glazer), Danijel Bel (Daniel Bell) i Filip Selznik (Philip Selznick).¹³ Kako je Lipset zapisao: „ono što je mene i mnoge druge iz moje kohorte privuklo [...] sociologiji bila su politička interesovanja – reformističke, čak radikalne preokupacije. [...] Povezali smo našu sociologiju sa našom politikom. Ali za razliku od mnogih studentskih aktivista i lewičarskih profesora od 1960-ih pa nadalje, mi, i oblast generalno, nastojali smo da odvojimo našu politiku od našeg naučnog rada“ (Lipset 1994: 199–200).

Kao što su neokonzervativci zauzeli negativan stav prema dramatičnim promenama u društvenom, kulturnom i političkom pejzažu, tako su i scijentistički sociolozi izrazili nezadovoljstvo korenitim promenama u koncepciji sociologije. Sakrosanctni principi nauke, objektivnost i vrednosna neutralnost, bili su odbačeni kao podjednako neostvarljivi i nepoželjni ideali (Wallerstein 2007: 435). Osnovna kritika koju su glavnotokovski sociolozi uputili radikalnim sociolozima odnosila se na to da bi tendencije ka društvenom aktivizmu i izricanju vrednosnih sudova dovele do degeneracije sociologije kao nauke u ideologiju. Objašnjavajući razliku između društvene uloge sociologa kao *naučnika* i kao *građanina*, Berger je zapisao: „*Disciplina sociologije*, insistiram emfatično koliko mogu, mora biti vrednosno neutralna – koliko god to bilo teško u nekim situacijama. Onog trenutka kada disciplina u principu prestane da bude vrednosno neutralna, ona prestaje da postoji kao nauka i ne postaje ništa više nego ideologija, propaganda i deo instrumentarijuma političke manipulacije. *Praktičar*

¹³ Iako se njegova biografija po mnogo čemu razlikuje od uobičajene trajektorije neokonzervativnog intelektualca, Piter Berger takođe pripada ovom pokretu. (Dorrien 2001: 34)

discipline, sociolog – živo ljudsko biće – *ne* sme biti vrednosno neutralan. Onog trenutka kada to učini, on izdaje svoju čovečnost i [...] pretvara se u avetno oličenje apstraktne nauke“ (Berger 1971: 5; kurziv u originalu). Dok je u mladosti bio entuzijastični poslenik ove nauke (Berger 1963), trijumf njemu strane vizije sociologije rezultirao je Bergerovim razočarenjem i ponjnim udaljavanjem od sociološke zajednice (Berger 1992). Zbog toga se može reći da je ovaj autor u svojim stavovima prema sociologiji prešao put od egzaltacije do indignacije.

Kao što pokazuje Bergerov primer, osnovna tema koja se može prepoznati u odgovoru glavnotokovskih sociologa na radikalizaciju sociološke nauke tokom 1960-ih i 1970-ih jeste pozivanje na načelo etičke neutralnosti i Veberovu izričitu osudu *proroštva sa katedre* (Weber 1989 [1919]: 278). Za branioce ortodoksije ovakva koncepcija sociologije je bila prva i poslednja linija odbrane od opasnosti kontaminacije nauke ideologijom i politikom. Luis Kozler (Lewis Coser), jedan od najistaknutijih posleratnih američkih sociologa koji se našao na udaru kritike radikala, vrednosnu neutralnost video je kao imperativ i izneo upozorenje da bi odbacivanje zajedničkog normativnog okvira za posledicu imalo fragmentaciju sociologije (Coser 1969: 137). Drugi autori su skrenuli pažnju na opasnost od ideološke uniformizacije sociološke zajednice. Ukoliko bi ideološki konsenzus zamenio naučni, prema takvom rezonovanju, sociolozi sa drugačijim ideološkim stavovima bili bi diskriminisani i izolovani, a sve to bi se nepovoljno odrazilo na razvoj sociologije koji, zbog specifičnog problema zadovoljavanja načela objektivnosti, zahteva pluralizam ideoloških stavova koji se međusobno anuliraju (Gove 1970: 222–223).¹⁴

Tokom bespoštednih socioloških ratova dešavali su se i interesantni slučajevi konverzije. Irving Horovic (Irving Horowitz), autor jedne od najčešće citiranih knjiga na temu krize sociologije (Horowitz 1994), predstavlja primer konverzije proroka u sveštenika. Kao pripadnik buntovne generacije, Horovic je tokom šezdesetih i sedamdesetih bio vehementan kritičar glavnotokovske sociologije. Horoviceva kritika je bila upućena tendencijama scijentističke sociologije ka „podražavanju prirodnih nauka“, „empiriističkoj ideologiji“, „kvantomaniji“, „konformizmu“ i „šovinističkom fokusu

14 Na ovaj problem je u skorije vreme ukazao Džonatan Turner (Jonathan Turner), koji u sociološkoj zajednici pronalazi endemsku „netoleranciju“ i „dogmatizam“. Ovu pojavu objašnjava time što sociologija „za razliku od drugih disciplina, poput istorije i ekonomije, nema konzervativne i liberalne tabore. Konzervativci jedva da postoje na američkim departmanima za sociologiju; i dok ih može biti više nego što je poznato, ovi konzervativci su naučili da čute“ (Turner 2019: 466). Ukoliko je ovo zapažanje tačno, može se konstatovati da je za sociologiju karakterističan sledeći paradoks – *prisutan je teorijski, ali ne i ideološki pluralizam*.

na Sjedinjene Države“ (Steinmetz 2005: 500). U kasnijem periodu, kada je proročki modus (ponovo) postao dominantan, takve tendencije u sociologiji su mahom bile napuštene. Međutim, Horovic je načinio radikalni zaokret i postao pristalica neokonzervativne ideologije. U tom se periodu oštrica Horoviceve kritike okrenula ka viziji sociologije koju je svojevrmeno zagovarao i koja je prerasla u glavnotokovsku sociologiju. Ovaj (neo) konzervativni zaokret objašnjava zbog čega je Horovic kasnije zapisao da su sociolozi „samoprolašeni čuvari ideološkog plamena 'partijske nauke'“, da je sociologija akademska disciplina koju je zaposeo „antiamerički duh“; kao i da je ova politizacija sociologije usledila kao posledica „levičarskog zaokreta“, koji se odigrao u isto vreme kada je „američko društvo u celini ponovo otkrilo takve desničarske veritete kao što su moralni apsoluti, univerzalni standardi i nasledene vrednosti“ (Horowitz 1994: 4, 6, 23).¹⁵

Dok su kritički sociolozi tokom šezdesetih i sedamdesetih ukazivali na podređenost američke sociologije interesima centara moći i navodili projekat Kamelot kao emblematski slučaj, scijentistički sociolozi su isticali podjednako opasne tendencije koje su se pojavile kao posledica radikalizacije discipline. Kada je Američko sociološko društvo osnovano, 1905. godine, bila je usvojena odluka da profesionalna organizacija američkih sociologa neće usvajati rezolucije kojima se potvrđuju ili opovrgavaju sociološke doktrine ili strategije usmerene ka poboljšanju društva (Rhoades 1981: 5). Međutim, kada je 1976. godine Alfred Maklang Li bio izabran za predsednika Asocijacije, prvi postupak „venerabilnog radikala“ (Schrecker 2019: 9) bio je pokušaj ostrakizacije Džejsma Kolmana (James Coleman). Agresivna kampanja koju je Li predvodio, tokom koje su lepljeni posteri sa Kolmanovim imenom i nacističkom svastikom, zasnivala se na optužbi da je Kolmanovo istraživanje desegregacije državnih škola u Americi imalo rasističke implikacije (Toby 2019). Iako je Lijeva kampanja naposljetku bila neuspešna, pokušaj ostrakizacije Kolmana je postalo jedno od najkontroverznijih poglavlja u istoriji Asocijacije. Ovome treba dodati podatak da je Li ostao upamćen i po svom autokratskom stilu vođenja departmana za sociologiju na Koledžu Bruklin (Galliher, Brekhus, Keys 2004: 11). Braniocima

¹⁵ Slučaj Dejvida Rismana (David Riesman) predstavlja još jedan primer ideološke konverzije. Promena Rismanovih gledišta nije toliko vezana za stavove prema sociologiji koliko za stavove prema politici Nove levice. Ovaj pripadnik kohorte starijih sociologa je početkom 1960-ih bio simpatizer mladih radikala, posebno kada su u pitanju bili njihovi zahtevi za nuklearno razoružanje. Buntovna generacija je, sa svoje strane, u Rismanovoj poznatoj studiji *Usamljena gomila* (Risman, Glejzer i Deni 1965 [1950]) pronšla izvor inspiracije i potvrdu svojih stavova i aspiracija. Međutim, Risman je do kraja 1960-ih, zbog njenih militantnih metoda, postao beskompromisni kritičar Nove levice. Usled toga je došlo do približavanja ovog sociologa neokonzervativnoj ideologiji. (Geary 2013: 632)

ortodoksije su upravo takvi primeri mogli da posluže kao povod za podsećanje na Veberov stav da proroštvo sa katedre može stvoriti samo „sekte fanatika, a nikada istinsku zajednicu“ (Weber 1989 [1919]: 281).

Kada je reč o kritici radikalnih sociologa u vezi sa navodnim konzervativizmom glavnotokovske sociologije, jedan od odgovora je bio da su takve optužbe u potpunosti neosnovane. Ovakvo gledište izneo je Ričard Robins (Richard Robbins) u članku pod naslovom *Ko će osloboditi Pokret za oslobođenje sociologije?*, u kojem je mlade radikale optužio za ignoranciju i aroganciju. „Prošlost nije mrtva i sasvim slučajno znamo više nego on [Nikolaus] o Velikoj depresiji (naši očevi su bili njene žrtve), o antisemitizmu (naši rođaci su imali problema s tim u Aušvicu), o strukturi korporativne moći (glave koje su razbijene u Čikagu 1968. nisu krvavije od glava koje su razbijene izvan detroitskih fabrika 1938), o totalitarizmu (neki od mojih najboljih prijatelja su sociolozi koji su pobjegli od njega), o pacifizmu u Drugom svetskom ratu (neki prvorazredni sociolozi su bili u zatvoru zbog toga)“ (Robbins 1969: 157). Lipset je isto tako skrenuo pažnju da se mnogi sociolozi koje su kritikovali radikali ne mogu okvalifikovati kao politički konzervativci. Tako je, na primer, Robert Merton bio jedan od sedmorice profesora sa Univerziteta Kolumbija koje je Ričard Nikson (Richard Nixon) 1952. godine optužio da su levičari (Lipset 1994: 203). Ovome treba dodati da je Parsonsa bio nadzirao FBI pod sumnjom da je bio vođa komunističke ćelije na Harvardu (Keen 1999: 123–141). Pored toga, Parsons je, kao i Pitirim Sorokin, bio protivnik američkog rata u Vijetnamu. Ipak, radikali su odali priznanje Sorokinovom pacifizmu (Nikolaus 1969: 386), ali ne i Parsonsovom.

Navedeni podaci sugerišu da se sociološki ratovi u drugoj polovini XX veka ne mogu jednostavno interpretirati kao sukob konzervativizma i radikalizma. Glavna poteškoća proizilazi iz nepouzdanog i promenljivog značenja termina „konzervativan“ i „radikalan“ (Bottomore 1975: 11). Odličnu ilustraciju ovog problema predstavlja marksizam kao „kritika svega postojećeg“ (radikalna misao), koji je dugo bio suprotstavljen sociologiji kao „buržoaskoj nauci“ (konzervativna ideologija). Ipak, marksizam je u svojoj dogmatskoj verziji tokom razdoblja real-socijalizma služio perpetuiranju *statusa quo* i inhibiranju kritike društva (Bottomore 1975: 11). Pored toga, Hauard Beker je zapisao da je „većina sociologa u ovom ili u onom stupnju politički liberalna“ (Becker 1973 [1966]: 94), dok je Duglas Makadam (Douglas McAdam) u naknadnim refleksijama o uticaju šezdesetih na sociologiju zapisao da je „sociologija u celini uglavnom bila liberalna i pre i tokom šezdesetih“ (McAdam 2007: 415). Drugi autori su izneli mišljenje da je opravdano govoriti o *sociološkim generacijama*, čiji pripadnici, usvajajući sociološke koncepte pod uticajem svog društveno-istorijskog

konteksta, kasnije proizvode teorijsko znanje koje odražava uticaj društvenih događaja iz prošlosti (Turner 1990: 669). Sociološki ratovi su bili sukob socioloških generacija i različitih pogleda na svet. Glavnotokovski sociolozi koji su tokom šezdesetih i sedamdesetih bili izloženi baradžnoj paljbi radikalnih sociologa pripadali su generaciji čiju su viziju sveta oblikovali istorijska tragedija Drugog svetskog rata i razočarenje u socijalizam koje je donelo spoznavanje istinske prirode staljinizma. S druge strane, formativno iskustvo bejbi bumera obeležili su rat u Vijetnamu i razotkrivanje mana američkog političkog sistema koje su svoj najpotpuniji izraz imali u makartizmu. Za Staru levicu u američkom kontekstu može se koristiti i izraz Artura Šlesindžera (Arthur Schlesinger, Jr.) – *kvalitativni liberalizam* (Geary 2013: 605). Šezdesetih godina prošlog veka kvalitativni liberalizam je u pozicioniranju vizavi Nove levice postao raspolučen između simpatizera koji su podržali radikalnu kritiku američkog društva i branilaca etabliranog socijalnog poretka koji su se kasnije identifikovali kao neokonzervativci. Prema tome, na tragu Volerstinovog rezonovanja o svetskoj revoluciji 1968, smatramo da sukob dveju antagonističkih vizija sociologije u drugoj polovini XX veka prevashodno treba posmatrati kao obračun Nove levice i reakcionarnog dela Stare levice u okviru sociološke zajednice.¹⁶

Hartman u svojoj istoriji kulturnih ratova na jednom mestu citira Džozefa Epstajna (Joseph Epstein), američkog književnika koji je šezdesete nazvao svojevrsnim *političkim* Roršahovim (Rorschach) testom (Hartman 2015: 5). Gledište o ovoj deceniji otkriva nečije političke stavove, jer je liberali posmatraju kao deceniju emancipacije, dok konzervativci u njoj vide moralni kolaps američkog društva. Kada je reč o sociolozima, šezdesete ujedno predstavljaju i *intelektualni* Roršahov test. Sa stanovišta sveštenika, radikalizacija sociologije tokom ove decenije predstavljala je politizaciju discipline koja se odigrala nauštrb njenog naučnog statusa. Sa stanovišta proroka pak trijumf alternativne vizije sociologije je značio emancipaciju discipline od pozitivizma, funkcionalizma i empirizma. Kako je na jednom mestu zapisao Buravoj:

Za one koji su izgubili kontrolu, ovo je bila anarhija koja je razbila konsenzus neophodan za rast nauke i time prefigurisala propast sociologije. Oni iz stare garde sa nešto političke volje pokušali su da vrate vreme. Tokom 1980-ih i 1990-ih pokušali su da sprovedu autoritarnu recentralizaciju, ponovo

16 Kako istoričar Danijel Giri (Daniel Geary) primećuje: „[Američki] liberali su morali da odluče da li žele da prodube vlastitu socijalnu kritiku ili da se povuku kako bi zaštitili ono što su videli kao vredno odbrane u posleratnom poretku“ (Geary 2013: 631). Isti autor na drugom mestu dodaje: „Prvobitna pojava neokonzervativizma krajem 1960-ih najbolje se može razumeti ne kao začetak reganizma, već kao deo rascepa u liberalizmu, kao antipod levičarskom zaokretu ostalih liberala.“ (Geary 2013: 632)

uspostave kontrolu nad časopisima i da kreiraju nove, učvrste kontrolu nad elitnim institucijama, unište demokratsko predstavljanje komiteta u ASA, ugase karijere nevernika, osmisle nove hegemonске projekte zasnovane na supremaciji kvantifikacije ili teorije racionalnog izbora. Sve bez mnogo uspeha. Stara garda nije mogla da nadživi svoj poraz. (Burawoy 2005: 313–314)

Prema tome, scijentistička sociologija u sociološkim ratovima i konzervativna desnica u kulturnim ratovima delile su istu sudbinu. Kao što su konzervativci lamentirali nad odbacivanjem tradicionalnih vrednosti i priželjkivali povratak normativne Amerike, tako su i branioci ortodoksije lamentirali nad gubitkom konsenzusa koji je nekada činio jezgro njihove nauke i zalagali se za obnovu scijentizma iz posleratnog perioda. I kao što su se konzervativci u svojoj reakciji na društvena previranja 1960-ih pozivali na Edvarda Gibona (Edwarda Gibbona) kako bi upozorili na početak dekadencije zapadne civilizacije, tako je i Maks Veber (p)ostao neizostavna referenca u reakciji scijentističkih sociologa na pozive za društveno angažovanom sociologijom.

Posledice socioloških ratova

Jedna od osnovnih činjenica u vezi sa društvenim sukobima jeste da oni imaju dalekosežne reperkusije koje suprotstavljenim stranama često postaju evidentne tek u kasnijem periodu. Ono što se može reći za društveni sukob kao što je, na primer, građanski rat u jednoj zemlji, podjednako važi i za sukob unutar naučne zajednice. Prema tome, sociološki ratovi između proroka i sveštenika su imali fundamentalne reperkusije, od kojih su neke bile nenameravane iz perspektive njihovih učesnika. Kako je Volerstin primetio prilikom razmatranja uticaja svetske revolucije 1968. na sociološku nauku, skup premisa glavnotokovske sociologije je umesto podrazumevanog i samoevidentnog postao „jedan mogući skup premisa. A hipotetički procenat vernika je opadao kako su decenije prolazile, posebno među mlađim pridošlicama u disciplinu. Tokom narednih trideset godina bilo je sve manje i manje koherentne kulture sociologije – ili bi neko mogao reći da je ta kultura bila u rasulu“ (Wallerstein 2007: 432). U isto vreme kada se američka nacija suočavala sa krizom identiteta koju su generisali kulturni ratovi, pojedini autori su dijagnostikovali krizu identiteta sociologije (Shaw 1973: 32; Kuklick 1983: 292). Ova kriza identiteta sociološke nauke nastala je upravo kao posledica revalorizacije kritičkih perspektiva poput marksizma i odbacivanja Parsonsovog strukturalnog funkcionalizma kao *ortodoksnog konsenzusa* (Kilminster 2000:155). Pojedini autori su još početkom 1970-ih uočili simptome intelektualne anarhije i zapisali

da „sociologija predstavlja stanje haosa, intelektualnu Vavilonsku kulu“ (Birnbaum 1971: 230). Fragmentacija sociologije se istovremeno odvijala na teorijskom, metodološkom i institucionalnom nivou.

Pored Luisa Kozera, jedan od prvih autora koji je uvideo opasnost od teorijske dezintegracije sociologije bio je Robert Merton. „Put prema efektivnim opštim shemama u sociologiji“, upozorio je na jednom mestu, „postaće zakrčen ako, kao ranije u sociologiji, svaki karizmatični sociolog pokuša da razvije sopstveni opšti teorijski sistem. Postojanost te prakse jedino može doprineti balkanizaciji sociologije, gde svakom kneževinom upravlja njen teorijski sistem. Mada je taj proces povremeno karakterisao razvoj drugih nauka [...] ne bi ga trebalo ponavljati u sociologiji“ (Merton 1998 [1967]: 83). Ono što je usledilo nakon razbijanja teorijskog jedinstva sociologije bila je pojava upravo one tendencije za koju je Merton smatrao da će inhibirati njen dalji razvoj.¹⁷ Kao posledica razgradnje ortodoksnog konsenzusa, nastupila je proliferacija *paradigmatskih zajednica* (Kilminster 2000: 154) poput socijalne dramaturgije, etnometodologije, egzistencijalističke sociologije, teorije zavisnosti, analize svetskih sistema, figuracione sociologije, strukturalizma, feminizma, postmodernizma, fenomenologije, gramšijevskog marksizma itd. Odnos među ovim teorijskim strujama se najbolje može opisati kao hobsovski rat svih protiv sviju tokom kojeg je neretko dolazilo i do drastičnih razmimoilaženja među pripadnicima iste paradigmatke zajednice. Ova aspiracija za trijumfom nad rivalskim paradigmatama predstavlja karakterističnu crtu razjedinjene nauke (Staats 1987: 303). Ipak, nijedna teorijska paradigma do sada nije uspela da zauzme mesto strukturalnog funkcionalizma i tako postane novi ortodoksni konsenzus u sociologiji.

Metodološka posledica socioloških ratova odnosi se na okončanje dominacije kvantitativne metodologije i kvalitativnu renesansu u socijalnim istraživanjima. Ovo nije značilo potpuno napuštanje kvantitativnih metoda, već uspostavljanje ravnoteže između kvalitativnog i kvantitativnog istraživačkog rada (Wallerstein 2007: 435). Pored toga, diskriminisanje kategorije stanovništva poput rasnih i etničkih manjina su od 1960-ih, uporedo sa osporavanjem normativnog amerikanizma, počele da izražavaju nezadovoljstvo predstavama koje su o njima stvorila socijalna istraživanja i teorije.¹⁸ Zbog toga su kritičari izneli zahtev za *dekolonizaciju socijalnog istraživanja* (Blauner, Wellman 1973) i zapisali da „norme potpuno nepristrasnog naučnog istraživanja više nisu adekvatne. „Subjekti“ su od

¹⁷ Pjer Burdije (Pierre Bourdieu), s druge strane, slom ortodoksnog konsenzusa vidi kao progres sociološke nauke. (Bourdieu 1988)

¹⁸ Ovakve kritike glavnotokovske sociologije su na sistematičan način predstavljene u zborniku radova pod naslovom *Smrt belaeke sociologije*. (Ladner 1973)

„pasivnih objekata“ postali aktivni kritičari istraživačkog procesa (Blauner, Wellman 1973: 312). Feministkinje su, sa svoje strane, iznele kritiku da je glavnotokovska sociologija bila androcentrična nauka koja je pre 1960-ih ignorisala pitanje položaja žene u društvu (Komarovsky 1991). Ovakve metodološke kritike imale su višestruke posledice. Dok se ranije smatralo da je *nepripadanje* istraživača proučavanoj socijalnoj grupi garantija naučne objektivnosti, od 1970-ih postalo je uvreženo mišljenje da *pripadanje* proučavanoj grupi predstavlja pozitivan faktor u istraživanju (Gallihier, Brekhus, Keys 2004: 12). Pojedini autori dodaju da sociolozi unapred odbacuju istraživanja i teorije koje ne privileguju diskriminirane društvene grupe i da na taj način žrtvuju naučni kredibilitet zarad političke korektnosti (Felson 1991; Horowitz, Haynor, Kickham 2018). Na kraju, savremenu sociologiju karakteriše dominacija tema roda, seksualnosti i etniciteta koja je dovela do marginalizacije drugih, podjednako relevantnih tema socijalnih istraživanja (Turner 2016: 293).

Disproporcionalna zastupljenost tema roda, seksualnosti i etniciteta u socijalnim istraživanjima može se objasniti fundamentalnim promenama u demografskoj strukturi američke sociološke zajednice. Kako je zapisao Makadam, ukoliko se pogleda predstava „tipičnog“ američkog sociologa sredinom 1960-ih, dobija se slika sredovečnog muškarca, pripadnika srednje klase i porodičnog čoveka – „ukratko, neko ko živi normativan, konvencionalan život. Što je još važnije [...] ovo je neko čiji su vrednosni stavovi gotovo sigurno bili oblikovani njudilovskom politikom i Drugim svetskim ratom. Ovo su uglavnom bile liberalne demokrate koje su prihvatile ideju socijalne nauke kao sredstva za dostizanje prosvetljenije i efektivnije socijalne politike“ (McAdam 2007:418–419). Nasuprot tome, predstava „tipičnog“ sociologa krajem 1970-ih obuhvata sledeće demografske karakteristike: žena, mlada i neudata osoba. Ovome treba dodati i daleko veću zastupljenost pripadnika rasnih i etničkih manjina u poređenju sa prethodnim periodima, kao i levičarsku politiku praćenu nepoverenjem prema državnim akterima i državnoj politici (McAdam 2007: 419). Zbog izrazite zastupljenosti ovih kategorija stanovništva, pojedini autori su govorili o *velikoj demografskoj tranziciji* u sociologiji (Turner 2016: 294). Demografske promene su bile vidljive i na nivou Američke sociološke asocijacije, kao i na nivou regionalnih asocijacija. Balkanizacija discipline se stoga reprodukovala i u institucionalnom domenu. Tokom 1960-ih i 1970-ih diskriminirane društvene grupe su iznele zahtev za demokratizaciju profesionalnog udruženja američkih sociologa. Američka sociološka asocijacija je na kraju apsorbovala ove grupe za pritisak u svoju strukturu, što je dovelo do kreiranja zasebnih kokusa žena, homoseksualaca, lezbejki, Čikanosa,

Afroamerikanaca¹⁹ itd. Rezultat ovakvog razvoja događaja je bio „proširenje ciljeva i funkcija asocijacije koji prevazilaze prvobitni cilj discipline“ (Simpson, Simpson 1994: 265).

Kao poslednju posledicu socioloških ratova možemo navesti distanciranje sociologije od državne politike. Po mišljenju Makadama, jednog od pripadnika buntovne generacije, ovo je bila nenameravana posledica radikalizacije sociološke nauke tokom šezdesetih godina prošlog veka: „[U]koliko je naše prisustvo služilo politizaciji discipline, ono je to postiglo na neobičan način, sa krajnje ironičnim posledicama. Iako je najvećim delom izrazito politička po svojoj retorici i svesti, savremena američka sociologija je generalno nepostojeći faktor u političkim raspravama i beznačajna je za živote niza grupacija u stvarnom svetu, za koje navodno tako mnogo brinemo (npr. siromašni)“ (McAdam 2007: 413).²⁰ Navedeni podaci ukazuju na to da se savremena sociologija nalazi u stanju duboke podeljenosti i istinske haotičnosti. Iako ne treba u potpunosti isključiti mogućnost reunifikacije discipline, takav razvojni trend se ne nazire na intelektualnom horizontu i u sadašnjem trenutku deluje verovatan koliko i obnova jugoslovenske federacije.

Zaključak: Ratovi su završeni, primirje nije sklopljeno

U studijama mira postalo je uobičajeno razlikovati koncepte negativnog i pozitivnog mira. Dok negativni mir podrazumeva prestanak nasilja, koncept pozitivnog mira uključuje uspostavljanje harmoničnog odnosa i konstruktivne saradnje među prethodno zaraćenim stranama (Galtung 2015). Uspešno rešavanje konflikta mora u jednakoj meri obuhvatiti obe koncepcije mira. Ukoliko bismo ove konceptualne alate primenili na savremenu sociologiju, mogli bismo konstatovati da je u sociološkoj zajednici, nakon završetka bratoubilačkog rata, prisutan negativan, ali ne i pozitivan mir. Sociologija u ranom XXI veku pruža nekoliko primera koji ilustruju ovu tvrdnju.

Kada su 2003. godine Sjedinjene Države izvršile invaziju na Irak, Američka sociološka asocijacija je donela rezoluciju kojom se osuđuje ratna politika Bušove (Bush) administracije. Dok je 75% članstva glasalo za rezoluciju protiv rata, jedna grupa sociologa je pokrenula peticiju kojom se zahtevalo da komitet za etiku ovaj akt proglasi nepoštovanjem kodeksa ponašanja, ali je takav pokušaj ostao neuspešan (Burawoy 2005: 317). Ako se

¹⁹ Afroamerički sociolozi su naposljetku osnovali vlastitu profesionalnu asocijaciju (v. Conyers 1992).

²⁰ Neophodno je naglasiti da se Makadamovo zapažanje odnosi isključivo na američku sociologiju. Sociolozi u skandinavskim zemljama aktivno učestuju u oblasti državne politike. (Burawoy 2005: 318)

ova odluka Asocijacije uporedi sa odbacivanjem predloga rezolucije protiv američkog rata u Vijetnamu 1967. godine, postaje jasno da su društvene promene u drugoj polovini XX veka imale trajan i dalekosežan uticaj na sociološku nauku. S druge strane, podatak da statuti ostalih disciplinarnih asocijacija, poput Američke asocijacije za političku nauku ili Američke ekonomske asocijacije, zabranjuju usvajanje takvih akata (Burawoy 2005: 317), potvrđuje gledište da ove promene nisu imale isti uticaj na ostatak akademske zajednice.

Dok je Meri Romero (Mary Romero) u svom predsedničkom obraćanju Asocijaciji 2019. godine posebno istakla da „moramo biti društveni aktivisti i [da] sociologija mora biti angažovana za društvenu pravdu“ (Romero 2020: 25), pojedini autori su nastavili da izražavaju svoje nezadovoljstvo odricanjem naučnog statusa sociologije u korist društvenog aktivizma. Džonatan Tarner, jedan od najpoznatijih zagovornika scijentističke vizije sociologije, izneo je radikalnan predlog za rešenje ovog problema. Prema Tarnerovom mišljenju, jedino prihvatljivo rešenje bi podrazumevalo da aktivisti i pozitivisti krenu zasebnim disciplinarnim putevima. Matična disciplina društvenih aktivista bi, prema takvoj zamisli, ostala sociologija, dok bi naučnici konstituisali novu disciplinu za koju bi se koristio Kontov (Comte) prvobitni naziv za sociologiju – *društvena fizika* (Turner 2019: 485). Ostaje nejasno pak kako bi stara scijentistička vizija u novom ruhu uspela da prevaziđe nedostatke koji su bili karakteristični za posleratnu američku društvenu nauku, a koji su radikalne sociologe naveli na pobunu protiv tadašnje glavnotokovske sociologije.

Endru Hartman je u svojoj istoriji kulturnih ratova zapisao da je „istorija Amerike, bilo to dobro ili loše, najvećim delom istorija rasprava o ideji Amerike“ (Hartman 2015: 2). Preinačavajući ovu misao, možemo reći da je istorija sociologije, bilo to dobro ili loše, najvećim delom istorija rasprava o ideji sociologije. Skorašnju istoriju ove nauke obeležio je dramatičan sukob dveju antagonističkih ideja sociologije. Konačnu pobedu je odnela vizija sociologije kao društveno angažovane nauke. Ratni požar se sveo na nekoliko titravnih plamičaka. Ipak, pošto primirje nije sklopljeno i pored toga što su sociološki ratovi završeni, ne treba odbaciti mogućnost obnavljanja sukoba dveju nepomirljivih vizija nalik onom koji se odigrao u drugoj polovini XX veka. Jedna samorefleksivna nauka kao što je sociologija može znati da su za tako nešto potrebni tektonski poremećaji u širem društvu, kakvi su svojevrmeno bili svetska revolucija i kulturni ratovi.

Literatura

- Bala, Marko (2020), „Kulturni građanski rat u Americi [Prikaz knjige *A War for the Soul of America: A History of the Culture Wars*, by Andrew Hartman]“, *Kultura* 166: 456–461.
- Barker, Colin (2008), „Some Reflections on Student Movements of the 1960s and Early 1970s“, *Revista Crítica de Ciências Sociais* 81: 43–91.
- Becker, Howard S. (1973 [1966]), „Na čijoj smo strani?“, *Revija za sociologiju* 3 (3–4): 89–98.
- Berger, Peter L. (1963), *Invitation to Sociology: A Humanistic Perspective*, Garden City, N.Y.: Anchor Books/Doubleday.
- Berger, Peter L. (1971), „Sociology and Freedom“, *The American Sociologist* 6 (1): 1–5.
- Berger, Peter L. (1992), „Sociology: A Disinvitation?“, *Society* 30 (1): 12–18.
- Berger, Peter L. (2011), *Adventures of an Accidental Sociologist: How to Explain the World Without Becoming a Bore*, New York: Prometheus Books.
- Birnbaum, Norman (1971), *Toward a Critical Sociology*, New York: Oxford University Press.
- Blauner Robert, David Wellman (1973), „Toward the Decolonization of Social Research“ u: Joyce A. Ladner (prir.), *The Death of White Sociology*, New York: Vintage Books: 310–330.
- Bottomore, T. B. (1975), *Sociology as Social Criticism*, London: George Allen & Unwin.
- Bourdieu, Pierre (1988), „Vive la Crise!: For Heterodoxy in Social Science“, *Theory and Society* 17 (5): 773–787.
- Brown, Carol (1970), „A History and Analysis of Radical Activism in Sociology, 1967–1969, with Special Reference to the Sociology Liberation Movement, the Black Caucus, the Executive Council, the War in Vietnam and a Few Other Things“, *Sociological Inquiry* 40 (1): 27–33.
- Burawoy, Michael (2005), „The Critical Turn to Public Sociology“ u: Rhonda F. Levine (prir.), *Enriching the Sociological Imagination: How Radical Sociology Changed the Discipline*, Boulder, CO: Paradigm Publishers: 309–322.
- Colfax J. David, Jack L. Roach (1971), „Introduction – The Roots of Radical Sociology“ u: J. David Colfax, Jack L. Roach (prir.), *Radical Sociology*, New York: Basic Books: 3–21.
- Conyers, James E. (1992), „The Association of Black Sociologists: A Descriptive Account from an 'Insider'“, *The American Sociologist* 23 (1): 49–55.
- Coser, Lewis A. (1969), „Letter to a Young Sociologist“, *Sociological Inquiry* 39 (2): 131–137.
- Cravens, Hamilton (2012), „Column Right, March! Nationalism, Scientific Positivism, and the Conservative Turn of the American Social Sciences in the Cold War Era“ u: Mark Solovey, Hamilton Cravens (prir.), *Cold War Social Science: Knowledge Production, Liberal Democracy, and Human Nature*, New York: Palgrave Macmillan: 117–135.
- Dolgon, Corey (2002), „In Search of 'Cognitive Consonance': Humanist Sociology and Service Learning“, *Humanity and Society* 26 (2): 129–150.
- Dorrien, Gary (2001), „Berger: theology and sociology“ u: Linda Woodhead, Paul Heelas i David Martin (prir.), *Peter Berger and the Study of Religion*, London: Routledge: 26–39.

- Felson, Richard B. (1991), „Blame Analysis: Accounting for the Behavior of Protected Groups“, *The American Sociologist* 22 (1): 5–23.
- Fox, Margalit (2009), „Alice S. Rossi, Sociologist and Feminist Scholar, Dies at 87“, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2009/11/08/us/08rossi.html> (pristupljeno 21. avgusta 2021).
- Friedrichs, Robert W. (1970), *A Sociology of Sociology*, New York: The Free Press.
- Gallagher John F., Wayne H. Brekhus, David P. Keys (2004), *Laud Humphreys: Prophet of Homosexuality and Sociology*, Madison, WI: The University of Wisconsin Press.
- Galtung, Johan (2015), „Peace“ u: James D. Wright (prir.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences (Second Edition)*, Amsterdam: Elsevier: 618–623.
- Geary, Daniel (2013), „Children of *The Lonely Crowd*: David Riesman, the Young Radicals, and the Splitting of Liberalism in the 1960s“, *Modern Intellectual History* 10 (3): 603–633.
- Gouldner, Alvin W. (1980 [1973]), *Za sociologiju: obnavljanje i kritika u sociologiji danas*, Zagreb: Globus.
- Gove, Walter R. (1970), „Should the Sociology Profession Take Moral Stands on Political Issues?“, *The American Sociologist* 5 (3): 221–223.
- Hartman, Andrew (2015), *A War for the Soul of America: A History of the Culture Wars*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Hauser, Philip M. (1971), „On Actionism in the Craft of Sociology“ u: J. David Colfax, Jack L. Roach (prir.), *Radical Sociology*, New York: Basic Books: 425–439.
- Herman, Ellen (1992), „Being and Doing: Humanistic Psychology and the Spirit of the 1960s“ u: Barbara L. Tischler (prir.), *Sights on the Sixties*, New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press: 87–101.
- Horowitz, Irving L. (prir.) (1967), *The Rise and Fall of Project Camelot: Studies in the Relationship Between Social Science and Practical Politics*, Cambridge, MA: MIT Press.
- Horowitz, Irving L. (1994), *The Decomposition of Sociology*, New York: Oxford University Press.
- Horowitz, Mark, Anthony Haynor, Kenneth Kickham (2018), „Sociology’s Sacred Victims and the Politics of Knowledge: Moral Foundations Theory and Disciplinary Controversies“, *The American Sociologists* 49 (4): 459–495.
- Hoult, Thomas Ford (1970), „... Who Shall Prepare Himself to the Battle?“ u: Steven E. Deutsch, John Howard (prir.), *Where It’s At: Radical Perspectives in Sociology*, New York: Harper & Row: 21–33.
- Johnston, Ron (1976), „Contextual Knowledge: A Model for the Overthrow of the Internal/External Dichotomy in Science“, *The Australian and New Zealand Journal of Sociology* 12 (3): 193–203.
- Keen, Mike Forrest (1999), *Stalking the Sociological Imagination: J. Edgar Hoover’s FBI Surveillance of American Sociology*, Westport, CT: Greenwood Press.
- Kilminster, Richard (2000), *The Sociological Revolution: From the Enlightenment to the Global Age*, London: Routledge.
- King, Martin Luther, Jr. (1970), „The Behavioral Scientist in the Civil Rights Movement“ u: Steven E. Deutsch, John Howard. (prir.), *Where It’s At: Radical Perspectives in Sociology*, New York: Harper & Row, Publishers: 48–60.
- Komarovsky, Mirra (1991), „Some Reflections on the Feminist Scholarship in Sociology“, *Annual Review of Sociology* 17 (1): 1–25.

- Kraun, Alexander (1939), „Maxim Gorky: In Search of a Synthesis“, *The Slavonic and East European Review* 17 (50): 429–444.
- Kuklick, Henrika (1983), „The Sociology of Knowledge: Retrospect and Prospect“, *Annual Review of Sociology* 9: 287–310.
- Ladner, Joyce A. (prir.) (1973), *The Death of White Sociology*, New York: Vintage Books.
- Laslett, Barbara (1990), „Unfeeling Knowledge: Emotion and Objectivity in the History of Sociology“, *Sociological Forum* 5 (3): 413–433.
- Lee, Alfred McClung (1991), „Steps Taken Toward Liberating Sociologists“ u: Martin Oppenheimer, Martin J. Murray, Rhonda F. Levine (prir.), *Radical Sociologists and the Movement: Experiences, Lessons, and Legacies*, Philadelphia: Temple University Press: 28–42.
- Levine, Rhonda F. (2005), „Introduction: Legacies of *The Insurgent Sociologist*“ u: Rhonda F. Levine (prir.), *Enriching the Sociological Imagination: How Radical Sociology Changed the Discipline*, Boulder, CO: Paradigm Publishers: 1–9.
- Lipset, Seymour Martin (1994), „The State of American Sociology“, *Sociological Forum* 9 (2): 199–220.
- Marx, Karl, Friedrich Engels (1963 [1848]), „Manifest komunističke partije“ u: Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir I. Lenjin, *Izabrana djela u deset knjiga; knjiga II*, Zagreb: Naprijed: 9–54.
- McAdam, Douglas (2007), „From Relevance to Irrelevance: The Curious Impact of the Sixties on Public Sociology“ u: Craig Calhoun (prir.), *Sociology in America: A History*, Chicago: The University of Chicago Press: 411–426.
- Merton, Robert K. (1998 [1967]), *O teorijskoj sociologiji*, Beograd: Plato.
- Nash, Arnold S. (1969), „Review of the book *A Sociology of English Religion*, by David Martin“, *American Sociological Review* 34 (5): 788.
- Nicolaus, Martin (1969), „The Professional Organization of Sociology: A View from Below“, *The Antioch Review* 29 (3): 375–387.
- Nicolaus, Martin (1991 [1968]), „Fat-Cat Sociology“ u: Martin Oppenheimer, Martin J. Murray, Rhonda F. Levine (prir.), *Radical Sociologists and the Movement: Experiences, Lessons, and Legacies*, Philadelphia: Temple University Press: 251–254.
- Nisbet, Robert A. (1962), „Sociology as an Art Form“, *The Pacific Sociological Review* 5 (2): 67–74.
- Rhoades, Lawrence J. (1981), *A History of the American Sociological Association: 1905–1980*, Washington, DC: American Sociological Association.
- Risman Dejvid, Nejtjen Glejzer, Ruel Deni (1965 [1950]), *Usamljena gomila: studija o promeni američkog karaktera*, Beograd: Nolit.
- Robbins, Richard (1969), „Who Will Liberate the Sociology Liberation Movement?“ *The American Sociologist* 4 (2): 156–158.
- Romero, Mary (2020), „Sociology Engaged in Social Justice“, *American Sociological Review* 85 (1): 1–30.
- Ross, Andrew (prir.) (1996), *Science Wars*, Durham: Duke University Press.
- Sardar, Ziauddin (2001), *Thomas Kuhn i ratovi znanosti*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Schrecker, Ellen (2019), „The Disciplines and the Left: The Radical Caucus Movement“, *Radical Teacher: A Socialist, Feminist, and Anti-Racist Journal on the Theory and Practice of Teaching* 114: 8–11.
- Schrecker, Ellen (2021), *The Lost Promise: American Universities in the 1960s*, Chicago: The University of Chicago Press.

- Shaw, Martin (1973), „The Coming Crisis of Radical Sociology“ u: Robin Blackburn (prir.), *Ideology in Social Science: Readings in Critical Social Theory*, New York: Vintage Books: 32–44.
- Simpson, Ida Harper, Richard L. Simpson (1994), „The Transformation of the American Sociological Association“, *Sociological Forum* 9 (2): 259–278.
- Smelser, Neil J. (1988), „Introduction“ u: Neil J. Smelser (prir.), *Handbook of Sociology*, Newbury Park, CA: Sage Publications: 9–19.
- Smelser, Neil J. (2015), „Sources of Unity and Disunity in Sociology“, *The American Sociologist* 46 (3): 303–312.
- Sjoberg, Gideon (1967), „Project Camelot: Selected Reactions and Personal Reflections“ u: Gideon Sjoberg (prir.), *Ethics, Politics, and Social Research*, Cambridge, MA: Schenkman Publishing Company: 141–161.
- Sokal, Alan, Žan Brikmon (2018 [1997]), *Intelektualni šarlatani*, Beograd: Dereta.
- Solovey, Mark (2001), „Project Camelot and the 1960s Epistemological Revolution: Rethinking the Politics–Patronage–Social Science Nexus“, *Social Studies of Science* 31 (2): 171–206.
- Staats, Arthur W. (1987), „Unified Positivism: Philosophy for Uninomic Psychology“ u: William J. Baker, Michael E. Hyland, Hans van Rappard, Arthur W. Staats (prir.), *Current Issues in Theoretical Psychology*, Amsterdam: North-Holland: 297–316.
- Steinmetz, George (2005), „The Cultural Contradictions of Irving Louis Horowitz“, *Michigan Quarterly Review* 44 (3): 496–505.
- Toby, Jackson (2019), „Left-Wing Politics and the Decline of Sociology“, *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/left-wing-politics-and-the-decline-of-sociology-11548456420> (pristupljeno 10. juna 2021).
- Turner, Jonathan H. (2016), „Academic Journals and Sociology’s Big Divide: a Modest But Radical Proposal“, *The American Sociologist* 47 (2): 289–301.
- Turner, Jonathan H. (2019), „The More American Sociology Seeks to Become a Politically-Relevant Discipline, the More Irrelevant it Becomes to Solving Societal Problems“, *The American Sociologist* 50 (4): 456–487.
- Turner, Ralph H. (1990), „The Many Faces of American Sociology: A Discipline in Search of Identity“, *American Behavioral Scientist* 33 (6): 662–684.
- Volerstin, Imanuel (2004), *Opadanje američke moći*, Podgorica: CID.
- Wallerstein, Immanuel (1990), „Antisystemic Movements: History and Dilemmas“ u: Samir Amin, Giovanni Arrighi, Andre Gunder Frank, Immanuel Wallerstein, *Transforming the Revolution: Social Movements and the World-System*, New York: Monthly Review Press: 13–53.
- Wallerstein, Immanuel (1999), *The End of the World as We Know It: Social Science for the Twenty-First Century*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wallerstein, Immanuel (2007), „The Culture of Sociology in Disarray: The Impact of 1968 on U. S. Sociologists“ u: Craig Calhoun (prir.), *Sociology in America: A History*, Chicago: The University of Chicago Press: 427–437.
- Weber, Max (1989 [1919]), „Znanost kao poziv“ u: Max Weber, *Metodologija društvenih nauka (drugo izdanje)*, Zagreb: Globus: 253–282.
- Willick, Jason (2018), „The Man Who Discovered ‘Culture Wars’“, *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/the-man-who-discovered-culture-wars-1527286035> (pristupljeno 7. septembra 2021).

Marko Bala

A WAR FOR THE SOUL OF SOCIOLOGY: A CONFLICT OF TWO VISIONS OF SOCIOLOGY IN THE CONTEXT OF SOCIAL CHANGES IN THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY

Summary

The paper considers substantial changes in sociology which started in the sixties. By using the method of contextual analysis, these changes in the sociologist's identity are situated in the context of social changes in the second half of the XX century, that is, in the context of the world revolution of 1968 and the culture wars. Therefore, Wallerstein's world-system perspective and Hartman's history of the culture wars served as a theoretical foundation for understanding the socio-historical context in which a metamorphosis of the sociological science took place. In the paper, the author presents three complementary contentions. The first one is that during the sixties sociology, like the rest of the scholarly community, found itself drawn into the tumultuous social events of that time. The next contention is that sociology itself, unlike other academic disciplines, has undergone far-reaching transformative processes as a consequence of these social upheavals. Lastly, the author contends that a conflict of two diametrically opposed visions of sociology, a conflict of what Friedrichs designated as "the priestly and the prophetic mode", should be perceived as a clash of the New Left and the reactionary fraction of the Old Left within the sociological community. The main contribution of this paper is the identification, systematization and interpretation of the sociology wars.

Keywords

sociology, social change, sociology wars, New Left, American Sociological Association